

GRYNUJŲ (NETO) SOCIALINĖS APSAUGOS IŠMOKŲ SKAIČIAVIMO METODIKA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

- Grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų skaičiavimo metodikoje (toliau – metodika) aprašomos pagrindinės sąvokos, statistinių duomenų šaltiniai, naudojamos klasifikacijos, pagrindiniai vartotojai, reglamentuojantys teisės aktai, statistinio darbo atlikimo metodai, statistinės informacijos rengimas ir pateikimas vartotojams.
- Siekiant gauti su kitomis Europos Sąjungos šalimis palyginamą statistinę informaciją, socialinės apsaugos pajamos ir išlaidos skaičiuojamos pagal Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (toliau – ESSPROS) metodiką. Pagrindinis pagal ESSPROS metodiką parengtos statistinės informacijos rinkinys susideda iš kasmet renkamų duomenų apie socialinės apsaugos programų išlaidas, neatskaičius socialinių išmokų gavėjams priskaičiuotų pajamų mokesčių ir socialinio draudimo įmokų. Šios išlaidos yra laikomos bendrosiomis (bruto) išlaidomis.
- Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos skaičiuojamos pagal Europos Sąjungos statistikos tarnybos (toliau – Eurostatas) grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų modulio metodiką (ribotasis metodas), paskelbtą ESSPROS vadovo IV priede (*European system of integrated social protection statistics ESSPROS Manual, 2019 edition*).
- Palyginami grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų rodikliai skelbiami nuo 2007 m.

II SKYRIUS TIKSLAS

- Grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų skaičiavimo tikslas – išmatuoti mokesčių sistemos poveikį bendrosioms (bruto) socialinės apsaugos išlaidoms ir parengti palyginamą statistinę informaciją, apie grynąsias (neto) socialinės apsaugos išlaidas.
- Pagrindiniai statistinės informacijos vartotojai – valstybės institucijos ir įstaigos, žiniasklaida, mokslo institucijos, Eurostatas ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

III SKYRIUS PAGRINDINĖS SĄVOKOS

- Metodikoje vartojamos pagrindinės sąvokos:
- **Fiskalinės išmokos** – tai socialinė apsauga, teikiama mokesčių lengvatų, kurios būtų apibrėžiamos kaip socialinės apsaugos išmokos, jeigu būtų mokamos pinigais, forma. Neįskaičiuojamos mokesčių lengvatos, skatinančios socialinės apsaugos teikimą arba privačiojo draudimo planus.
- **Grynosios socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas)** – socialinės išmokos, atėmus gyventojų pajamų mokesčius ir socialinio draudimo įmokas, kurias išmokų gavėjai sumokėjo nuo socialinių išmokų pinigais, pridėjus, jei taikytina, likutinę fiskalinę išmoką.
- **Likutinė fiskalinė išmoka** – fiskalinės išmokos visos vertės dalis, susijusi su apmokestinimo, taikomo socialinėms išmokoms, nuolaida (skirtingai nei dalis, susijusi su apmokestinimo, taikomo visų kitų rūšių pajamoms, nuolaida).

- **Socialinės apsaugos programa (pagal ESSPROS)** – išskirtinių teisės aktų visuma, palaikoma vienos ar kelių institucijų, vadovaujančių socialinės apsaugos išmokų teikimui ir finansavimui.

IV SKYRIUS TEISINIS PAGRINDAS

- Reglamentuojantys teisės aktai:
 - 2007 m. balandžio 25 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) (OL 2007 L 113, p. 3);
 - 2011 m. vasario 8 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 110/2011, kuriuo įgyvendinamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) nuostatos dėl ESSPROS grynujų socialinės apsaugos išmokų moduliui taikomų tinkamų duomenų perdavimo formatų, perduotinių rezultatų ir kokybės vertinimo kriterijų (OL 2011 L 34, p. 29);
 - 2011 m. kovo 17 d. Komisijos reglamentas (ES) Nr. 263/2011, kuriuo įgyvendinamos Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 458/2007 dėl Europos integruotos socialinės apsaugos statistikos sistemos (ESSPROS) nuostatos dėl išsamių duomenų rinkimo pagal ESSPROS grynujų socialinės apsaugos išmokų modulį pradžios (OL 2011 L 71, p. 4).

V SKYRIUS TAIKOMOS KLASIFIKACIJOS

- Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos klasifikuojamos:
 - pagal funkciją: liga ir (ar) sveikatos priežiūra, negalia, senatvė, našlystė, šeima ir (ar) vaikai, nedarbas, būstas, kitur nepriskirta socialinė atskirtis;
 - pagal tipą: piniginės išmokos (periodinės ir vienkartinės);
 - pagal charakteristiką: išmokas tikrinant ir netikrinant materialinės padėties.

VI SKYRIUS TIRIAMOJI VISUMA (POPULIACIJA), ELEMENTŲ APRĖPTIS, SKAIČIUOJAMI PARAMETRAI

- Statistinio stebėjimo vienetas – asmenys, gaunantys pajamų mokesčiu ir socialinio draudimo įmokomis apmokestinamas socialines išmokas. Išlaidos grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokoms skaičiuojamos naudojant administracinius duomenis apie išmokų gavėjus.
 - Tyrimo teritorinis lygmuo – šalis.
 - Ataskaitinis laikotarpis – kalendoriniai metai.
 - Rengiami grynujų (neto) socialinės apsaugos išmokų rodikliai:
 - grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos;
 - grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos išmokoms.

VII SKYRIUS TAIKOMI METODAI

- Statistinė informacija rengiama klasifikuojant, grupuojant, agreguojant gautus administracinius duomenis.

VIII SKYRIUS STATISTINIŲ DUOMENŲ ŠALTINIAI, STATISTINIŲ DUOMENŲ SURINKIMAS IR APDOROJIMAS

- Grynųjų (neto) socialinės apsaugos išmokoms skaičiuoti naudojami administracinių duomenų šaltiniai:
 - Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – „Sodra“) duomenys apie išmokų gavėjus ir išlaidas išmokoms, mokamoms pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą ir Garantijų darbuotojams jų darbdaviui tapus nemokiam ir ilgalaikio darbo išmokų įstatymą;
 - Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – VMI) duomenys apie gyventojų gautas pajamas, sumokėtus gyventojų pajamų mokesčius bei priskaičiuotas socialinio draudimo įmokas ir grąžintas mokesčių permokas.
 - „Sodros“ duomenys pagal išmokų gavėjus yra apjungiami su VMI duomenimis asmens lygiu ir naudojami išmokų (arba išmokų grupės) vidutiniams detaliesiems pajamų mokesčio ir socialinio draudimo įmokų tarifams skaičiuoti (skaičiavimo formulės pateikiamos XI skyriuje).

IX SKYRIUS

STATISTINĖS INFORMACIJOS KOKYBĖS UŽTIKRINIMAS

- Statistinės informacijos kokybei užtikrinti, atliekama statistinių duomenų analizė – palyginamos tiriamojo ir ankstesnio laikotarpio statistinių rodiklių reikšmės, įvertinama mokesstinės įstatyminės bazės pokyčių įtaka. Esant reikšmingiems nukrypimams, aiškinamasi, kokios jų priežastys, jei reikia, susisiekiama su administracinių duomenų tvarkytojais. Nustačius netikslumus, duomenys koreguojami.
- Paskelbus metinę statistinę informaciją Oficialiosios statistikos portale, atnaujinami metainformacijos aprašai, kuriuose pateikiama informacija apie statistinių rodiklių kokybę pagal šias charakteristikas: reikalingumą, tikslumą ir patikimumą, savalaikiškumą ir punctualumą, palyginamumą ir suderinamumą.

X SKYRIUS

STATISTINIŲ DUOMENŲ IR STATISTINĖS INFORMACIJOS KONFIDENCIALUMO UŽTIKRINIMAS IR ASMENS DUOMENŲ TVARKYMAS STATISTIKOS TIKSLAIS

- Statistinių duomenų konfidencialumas užtikrinamas 2009 m. kovo 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (EB) Nr. 223/2009 dėl Europos statistikos, panaikinant Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB, Euratomas) Nr. 1101/2008 dėl konfidencialių statistinių duomenų perdavimo Europos Bendrijų statistikos tarnybai, Tarybos reglamentą (EB) Nr. 322/97 dėl Bendrijos statistikos ir Tarybos sprendimą 89/382/EEB, Euratomas, įsteigiantį Europos Bendrijų statistikos programų komitetą (OL 2009 L 87, p. 164), su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2015 m. balandžio 29 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 2015/759 (OL 2015 L 123, p. 90).
- Statistinių duomenų ir statistinės informacijos konfidencialumo užtikrinimo tvarką nustato Integruotos statistikos informacinės sistemos duomenų saugos nuostatai ir Integruotos statistikos informacinės sistemos saugaus elektroninės informacijos tvarkymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus 2020 m. rugsėjo 16 d. įsakymu Nr. DĮ-240 „Dėl Integruotos statistikos informacinės sistemos saugos politiką įgyvendinančių dokumentų patvirtinimo ir statistikos informacinės sistemos veiklos atkūrimo darbo grupės sudarymo“.
- Statistinė informacija skelbiama taip, kad būtų apsaugota nuo tiesioginės ir netiesioginės statistinio vieneto duomenų atskleidimo galimybės.

XI SKYRIUS

STATISTINIŲ RODIKLIŲ SKAIČIAVIMO FORMULĖS IR KITI TEORINIAI PAAIŠKINIMAI

- Socialinių išmokų, neapmokestinamų pajamų mokesčiais ir socialinio draudimo įmokomis, grynoji (neto) reikšmė bus ta pati kaip ir bendrųjų (bruto) socialinių išmokų reikšmė.
- **Išmokos (arba išmokų grupės) vidutinis detalusis pajamų mokesčio tarifas (angl. *Average itemised tax rate – AITR*)** apibrėžiamas kaip šios išmokos gavėjų sumokėtų pajamų mokesčių suma padalyta iš visų išmokos gavėjų gautų apmokestinamųjų pajamų sumos:

čia

$I_{i, tu}$ – i rūšies apmokestinamųjų pajamų suma;

$TI_{i, tu}$ – pajamų mokesčio, sumokėto už tas pajamas, suma;

i – pajamų rūšis arba kategorija;

tu – pašalpų gavėjas su i rūšies pajamomis;

n – pašalpų gavėjų skaičius su i rūšies pajamomis.

- **Išmokos (arba išmokų grupės) vidutinis detalusis socialinio draudimo įmokos tarifas (angl. *Average itemised social contribution rate – AISCR*)** yra apibrėžiamas kaip šios išmokos gavėjų sumokėtų socialinio draudimo įmokų suma padalyta iš visų išmokos gavėjų gautų apmokestinamųjų pajamų sumos:

čia

$I_{i, tu}$ – i rūšies apmokestinamųjų pajamų suma;

$SC_{i, tu}$ – socialinio draudimo įmokų, sumokėto už tas pajamas, suma;

i – pajamų rūšis arba kategorija;

tu – pašalpų gavėjas su i rūšies pajamomis;

n – pašalpų gavėjų skaičius su i rūšies pajamomis.

- Apmokestinamų socialinių išmokų grynoji (neto) reikšmė apskaičiuojama pagal formules:

Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas) = bendrosios (bruto) socialinės apsaugos išmokos \times (1 – AITR – AISCR) + likutinės fiskalinės išmokos.

Skaičiuojant grynąsias (neto) socialines apsaugos išmokas į likutines fiskalines išmokas atsižvelgiama tik tada, jei jos nebuvo įskaitytos tiesiogiai skaičiuojant AITR ir AISCR.

Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (išplėstinis metodas) = Grynosios (neto) socialinės apsaugos išmokos (ribotasis metodas) + fiskalinės išmokos.

- Tuo atveju, kai išmokos gavėjas turi ir kitų apmokestinamųjų pajamų, skaičiuojant išmokos (arba išmokų grupės) AITR ir AISCR atsižvelgiama į visas ataskaitiniais metais gavėjo gautas apmokestinamąsias pajamas ir nuo jų sumokėtą gyventojų pajamų mokestį, socialinio draudimo įmokas bei gyventojų pajamų mokesčių mokėtinas arba gražintinas sumas.

- Grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos apskaičiuojamos pirmiausia bendrąsias (bruto) išlaidas socialinėms išmokoms pagal socialinės apsaugos programas, funkcijas ir išmokas padauginus iš tos išmokos ar išmokų grupės AITR ir AISCR. Tada gautos pajamų mokesčio ir socialinių draudimo įmokų sumos atimamos iš bendrųjų (bruto) socialinės apsaugos išlaidų pagal

socialinės apsaugos programas, funkcijas ir išmokas. Gautas skirtumas, t. y. bendrosios (bruto) socialinės apsaugos išlaidos, atskaičius išmokų gavėjų sumokėtus pajamų mokesčius ir socialinio draudimo įmokas, ir yra grynosios (neto) socialinės apsaugos išlaidos.

XII SKYRIUS NAUDOJAMOS KOMPIUTERIŲ PROGRAMOS

- Skaičiavimai atliekami naudojant *MS Office* programą *Access*. Eurostato klausimynai pildomi *Excel* programa.

XIII SKYRIUS STATISTINĖS INFORMACIJOS SKLAIDA

- Grynujų (neto) socialinės apsaugos išlaidų statistiniai rodikliai skelbiami pagal Lietuvos statistikos departamento generalinio direktoriaus įsakymu patvirtintą oficialiosios statistikos portalo kalendorių (osp.stat.gov.lt → [Kalendorius](#)) 16 mėnesį ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus ir teikiama pagal individualias vartotojų užklausas.

- Metiniai grynujų (neto) socialinės apsaugos išlaidų statistiniai rodikliai ir metainformacija teikiama Eurostatui kasmet 24 mėnesį ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus, pagal Komisijos reglamento (ES) Nr. 263/2011 nuostatas, kokybės ataskaita – 25 mėnesį ataskaitiniam laikotarpiui pasibaigus.

XIV SKYRIUS NAUDOTOS LITERATŪROS SĄRAŠAS

- *ESSPROS Manual. The European System of integrated Social Protection Statistics (ESSPROS)*, Luxembourg: 2019, <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/10295301/KS-GQ-19-014-EN-N.pdf/e7c8c019-944c-1c71-ae5-1ffc8ce45200> (žiūrėta 2020-08-17).

XV SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

- Pasikeitus metodikoje nurodytiems teisės aktams, taikomos galiojančios šių teisės aktų redakcijų nuostatos.

Parengė

Socialinės apsaugos, sveikatos, švietimo ir kultūros statistikos skyrius